

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
ЛІГА СТУДЕНТІВ АСОЦІАЦІЇ ПРАВНИКІВ УКРАЇНИ

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ

IV Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 21–22 травня 2020 року)

У двох частинах

Частина 2

Суми
Сумський державний університет
2020

злочинним шляхом за 12 місяців 2018 року. URL:
https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113897&libid=100820&c=edit&_c=fo#.

3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ (ЗГВАЛТУВАННЯ)

Танченко М. О.

*Студентка IV курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Думчиков М. О.
к. ю. н., асистент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Амбівалентним інтересом на сьогоднішній день є питання щодо здійснення злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Як відомо, 11 січня 2019 року набули чинності законодавчі зміни Кримінального кодексу України (далі – ККУ), внесенні з метою виконання положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок, а також домашнього насильства. Таким чином, стаття 152 ККУ визначає термін «згвалтування» як «вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи» [1]. Даний вид злочину визначається найбільш тяжким злочином проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.

Взагалі, кримінологічна характеристика – це комплексний термін, який визначає розповсюдженість відповідної протиправної поведінки, її різновиди, типові способи скоєння злочинних посягань, їх мотивація, місце і час скоєння, а також особливості особи злочинців [2, с. 160]. Посилаючись на зазначене, основними елементами криміналістичної характеристики згвалтувань є: спосіб вчинення згвалтування; місце вчинення згвалтування; типова «слідова картина» злочину; особа злочинця; особа потерпілого; мотиви вчинення згвалтування [3, с. 463].

Спосіб вчинення згвалтування обирається злочинцем залежно від його особистих психофізіологічних якостей, кількісного складу (одноособово чи групою осіб), залежно від того, наскільки потерпіла особа є близькою до гвалтівника, вибір місця вчинення злочину та інші умови, що характеризують об'єктивну сторону даного злочину.

Класифікація способу вчинення злочину передбачає:

I. Залежно від використання вже існуючої ситуації, зґвалтування, які вчинені:

– раптово;

– після попередньої спроби познайомитись та добровільного схилу до статевого контакту;

– з використанням обману.

II. Спосіб впливу та подолання опору потерпілого:

– використання безпорадного стану (хвороби, алкогольного, наркотичного чи токсичного сп'яніння тощо).

– шляхом доведення до безпорадного стану;

– шляхом залякування, погрози та жорстокого фізичного впливу.

III. Характеристика взаємозв'язку злочинця з потерпілим:

– зґвалтування незнайомої особи;

– зґвалтування, вчинене після нетривалого спілкування з особою;

– зґвалтування особи після проведення спільного часу разом;

– зґвалтування особи після довготривалих стосунків;

– зґвалтування особи перебуваючи у родинних стосунках, у тому числі малолітніх та неповнолітніх. [3, с. 463]

Дані про спосіб вчинення злочину можуть говорити про особливості особи, яка його вчинила – вік, професію, злочинний досвід, психічний стан.

Місцем вчинення зґвалтувань злочинці обирають малолюдні місця, такі як лісопаркові зони, підвальні та підсобні приміщення, дахи, пустирі, квартири, готелі. Найбільша кількість зґвалтувань вчиняється у вечірній і нічний час.

Типова «слідова картина» являє собою таку собі абстрактну модель слідів злочину, що відображаються у матеріальному вигляді. В даному виді злочину вона характеризується наявністю матеріально – фіксованих слідів події та сліди пам'яті її учасників.

До матеріально – фіксованих слідів відносяться сліди сперми, крові, епітелію, волосся, слини, різного виду гематоми, тілесні ушкодження, розірваний одяг – це ті сліди, які можуть лишатися на тілі та одязі як потерпілої особи, так і гвалтівника. Зокрема, на тілі гвалтівника характерним є наявність подряпин та укусів, що були утворені при опорі потерпілої особи. Безпосередньо на місці вчинення злочину: трасологічні (сліди рук, взуття, одягу, а також знарядь), одорологічні (запах), біологічні сліди учасників події, а також сліди боротьби, опору, насильницьких дій на місці події. Іноді потерпілій особі вдається залишити особисті речі злочинця. Наприклад, зірвати гудзик чи частинку одягу.

Специфіка типової «слідової картини», що лишається у пам'яті учасників

розслідуваної події характеризується вивченням обставин злочину, а також моментів із особистого життя для встановлення зв'язків між потерпілою особою та гвалтівником, а також можливих причин вчинення злочину. Однак найчастіше потерпіла особа психологічно не підготовлена до викладення подробиць зґвалтування, а інколи навіть і заявляти постфактум. Тут з'являється поняття «латентні зґвалтування», оскільки неможливо встановити точну цифру жінок, які піддавалися такому виду насильства. Причини, за якими не було заявлено про скоєне діяння чи з моменту його вчинення пройшло багато часу – безліч, зокрема, у жертви виникає відчуття сорому, страху, що змушує її відчувати себе винною у тому, що сталося. Це підтверджує соціальна мережа Twitter за хештегом #WhyIDidn'tReport (чому я не повідомив/ла).

Варто зауважити, що зовнішні фактори та поведінка жертви, що спонукала на вчинення насильницьких дій проти неї, не є пом'якшувальною обставиною при кваліфікації злочину. Кримінальний кодекс зазначає наявність саме обов'язкової добровільної згоди на статеві зносини.

Якщо говорити про особу злочинця, то гвалтівники поділяються на дві групи [3, с. 465]. До першої належать особи, що мають психічні вади або патологічні прояви статевого потягу. Такі як, наприклад, Андрій Чикатило, Тед Банді. Другу групу складають особи, які не мають патологічних змін у психічній та статевій сфері, але при цьому є патологічними алкоголіками, наркоманами, особи, які раніше були засуджені за насильницькі злочини, або ті, хто з цинізмом відносяться до жінок.

Особа потерпілого. Переважно потерпілими від зґвалтування є особи жіночої статі та неповнолітні, що підтверджується статистичними даними 24 каналу від 10 січня 2019 року. Згідно з Єдиним реєстром судових рішень відомо, що у 13–15 % постраждалими від сексуального насилля є дружини. У 75–80% постраждалими від зґвалтувань є неповнолітні особи. При цьому цікавим фактом є те, що за даними Українського інституту соціальних досліджень, лише 56% опитаних жінок та 50 % чоловіків вважають зґвалтування насильством над особистістю. А це означає, що в Україні 50 % населення не вважають зґвалтування протиправним, а згода жінки не має жодного значення [4].

В більшості випадках потерпіла особа і гвалтівник тією чи іншою мірою знайомі між собою. Основним мотивом вчинення даного злочину є задоволення статевої пристрасті, але іноді можна зустріти діяння у зв'язку з помстою, бажанням принизити або сексуально самоствердитись. Багато осіб, які піддавалися нападам у зв'язку з задоволенням сексуального потягу, часто стверджують, що добре пам'ятають окремі подробиці – звуки, образи, запахи, пов'язані з нападом. Однак, на прохання слідчого згадати точний час події чи певне місце, жертвам важко відновити це в пам'яті, іноді

навіть зустрічається суперечність в їхніх показах, що ставить їх під сумнів. Виникає це в наслідок того, що події, які травмують психіку, зберігаються в пам'яті інакше, ніж звичайні спогади. Виникає так званий блок, а пережиті раніше відчуття заповнюють прогалини пам'яті, складаючи картину в цілому. І потім, коли згадується день чи подія, спогади постають у пам'яті зв'язно, як єдина історія.

При вчиненні злочину проти статевої свободи та статевої недоторканості особи обов'язковим є якомога швидке відкриття кримінального провадження, оскільки необхідні сліди, які вказують на вчинення даного виду злочину, швидко зникають і не можуть використовуватися як докази – тілесні ушкодження, сліди сперми, крові тощо, а гвалтівники здійснюють спроби приховати ці сліди, а на початковому етапі розслідування злочину вчиняються дії щодо збереження одягу і білизни потерпілої особи. Якщо потерпіла особа вказує ймовірного підозрюваного, то проводиться судово-медична експертиза обох осіб з метою фіксації слідів статевого акту і тілесних ушкоджень, що свідчать про боротьбу та самооборону [3, с. 467].

Аналізуючи Єдиний державний реєстр судових рішень за 2019 рік на території України, було розглянуто 10 вироків за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ст. 152 КК України. Зокрема, вказаний злочин здійснювався стосовно неповнолітніх осіб (2 вирок); осіб похилого віку (2 вирок); осіб, що досягли повноліття (6 вироків). При цьому, у 5 випадках обвинувачувані особи раніше були притягнутими до насильницьких злочинів – розбій або зґвалтування. У 3 випадках, особи не притягалися до кримінальної відповідальності та у процесі було укладено угоду про примирення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
2. Якимова С. В. Поняття та кримінологічна характеристика «сексуальних злочинів». 2014. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/26755/1/029-159-165.pdf>.
3. Алексеев О., Вакулик О., Іщенко А. Криміналістика. Центр учбової літератури, 2015. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/1700/1/Підручник%20Криміналістика.pdf>.
4. Зґвалтування в Україні: статистика в інфографіці. 24 канал. 10.01.2019. URL: https://24tv.ua/zvaltuvannya_v_ukrayini_statistika_v_infografitsi_n1093992.
5. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.